

WSTĘP

W Polsce co roku na wysypiskach śmieci, na cmentarzach, w szaleciach publicznych czy w śmietnikach odnajdywanych jest kilkanaście martwych noworodków. Przyczynami śmierci są zazwyczaj wyziębienie organizmu, śmierć głodowa, uduszenie. Organy ścigania na ogół bardzo rzadko dowiadują się o przypadkach dzieciobójstw. Następuje to jedynie w sytuacji porzucenia noworodka w miejscu publicznym, lub gdy tajemnie odbyty poród spowoduje powstanie powikłań u położnicy, w wyniku czego wymaga ona pomocy lekarskiej. Wówczas o podejrzeniu popełnienia przestępstwa dyrekcja szpitala informuje policję. Niekiedy uwagę na brak dziecka, mimo że matka była w ciąży, zwrócą policji sąsiedzi. Ile przypadków uśmiercenia noworodków nigdy nie wyjdzie na światło dzienne, można się tylko domyślać. Z danych statystycznych wynika¹, że liczba dzieciobójstw w Polsce w ostatnich latach ustaliła się na poziomie około 15 przypadków rocznie. Stanowi to wyraźny spadek liczby ujawnionych dzieciobójstw nie tylko w stosunku do okresu międzywojennego, kiedy średnio rocznie ujawniano kilkaset przypadków dzieciobójstw, ale nawet w stosunku do początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy ujawniano ich średnio 50–60². Szczegółowe dane w tym zakresie zostaną przedstawione w rozdziale trzecim.

Dzieciobójstwo niesie ze sobą wiele negatywnych emocji i spotyka się z bardzo nieprzychylnym odbiorem społecznym. Ludzie na ogół nie potrafią lub nie chcą zrozumieć, dlaczego kobieta podejmuje decyzję o zabiciu lub porzuceniu własnego dziecka i skazaniu go na pewną śmierć. Można w tym miej-

¹ Komenda Główna Policji <http://www.policja.pl/wai/pol/4/308/> [dostęp 21 lutego 2008].

² Komenda Główna Policji http://www.policja.pl/wai/pol/4/308/DZIECIOBOJSTWO_I_PORZUCENIE.html [dostęp 15 lutego 2008].

scu postawić tezę o wewnątrzrodzinnym charakterze dzieciobójstwa, albowiem większość sprawczyń nie podejmuje ryzyka ujawnienia ciąży w rodzinie – ukrywa ciążę lub za pozwoleniem rodziny dopuszcza się zabicia dziecka. Kobiety w większości przypadków maskują swą ciążę i na tej podstawie można postawić kolejną tezę o braku akceptacji ciąży i mającego urodzić się dziecka. Próby obrony tych tez podejmę się w rozdziale czwartym przedstawiającym sylwetki kobiet, sprawczyń dzieciobójstwa.

Książka ta stanowi podsumowanie teoretycznych rozważań i ich praktycznych egzemplifikacji dokonywanych przez autorów w ramach ponaddwudziestoletniej służby w charakterze funkcjonariusza Służby Więziennej w Zakładzie Karnym dla kobiet w Lublińcu (Miroslaw Szwed) oraz pracy naukowo-badawczej popartej kontaktem z wymiarem sprawiedliwości i więziennictwem (Leszek Wieczorek). Autorzy niniejszej książki niejednokrotnie spotkali kobiety, które zabiły swoje dzieci i zostały skazane, by w więzieniu odpokutować swój czyn. Uważamy, iż nie można z góry zakładać, że kobiety te są złe i zasługują na wieczne potępienie. Ich losy życiowe często są zawite i skomplikowane, a dopiero bliższe poznanie motywów i bodźców, którymi się kierowały, pozwalają je ocenić i wyciągnąć odpowiednie wnioski. Między innymi dlatego też zdecydowano się opisać i przedstawić to zjawisko oraz przybliżyć sylwetki i osobowość kobiet i matek, które dopuściły się tego czynu.

Głównym celem badań była kryminologiczna analiza przestępstwa dzieciobójstwa. Przedmiotem badań była więc interdyscyplinarna³ analiza tego zjawiska społecznego obejmująca problematykę prawną (w tym historyczno-porównawczą), pedagogiczną, socjologiczną i medyczną. Wobec tak określonego celu i przedmiotu badań przyjęto za właściwe badania diagnostyczne, dla których charakterystyczne jest ustalenie cech czy zasad funkcjonowania pewnego konkretnego wycinka rzeczywistości, będącego głównym przedmiotem poznawczym zainteresowań badacza⁴. W badaniach zastosowano metodę indywidualnych przypadków, a do wykorzystanych technik zaliczyć należy analizę dokumentów (w tym w szczególności akt sądowych) oraz analizę danych statystycznych (w tym w szczególności Komendy Głównej Policji, Centralnego Zarządu Służby Więziennej i Ministerstwa Sprawiedliwości).

Badaniem objęto skazane kobiety za przestępstwo dzieciobójstwa odbywające karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Lublińcu i Zakładzie Karnym w Grudziądzu na przełomie 2007 i 2008 r.

³ Zob. szerzej omówiony problem interdyscyplinarności kryminologii w: J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 2001, s. 23.

⁴ S. Nowak, *Metodologia badań socjologicznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970, s. 220.

W rozdziale pierwszym przedstawiony został rys historyczny traktowania dzieciobójstwa na przestrzeni wieków, od starożytności, kiedy to dzieciobójstwo było swoistym sposobem kontroli urodzeń, poprzez okres średniowiecza i bardzo surowego w tym czasie karania dzieciobójczyń, do czasów Oświecenia i wieku dwudziestego, gdy dzieciobójstwo zaczęło postrzegać jako problem społeczny.

W rozdziale drugim zaprezentowane zostały prawne i medyczne podstawy kwalifikacji dzieciobójstwa do kategorii przestępstw uprzywilejowanych. Przedstawione w nim zostały etapy zmian prawa karnego, które umożliwiły sądenie kobiet w sposób uprzywilejowany, a także przesłanki natury medycznej, które w świetle obowiązujących przepisów prawa karnego stanowią o kwalifikacji dzieciobójstwa do kategorii przestępstw uprzywilejowanych. W rozdziale tym przedstawione zostały również najczęstsze sposoby popełniania przestępstwa dzieciobójstwa wraz z ich oceną sądowo-medyczną.

Rozdział trzeci przedstawia dzieciobójstwo jako problem społeczny. Zaprezentowane w nim zostały dane liczbowe mówiące o rozmiarze dzieciobójstwa, a także profil społeczny matek dzieciobójczyń. Opisano w tym rozdziale również motywy i determinanty, które powodują, iż kobiety decydują się na tak drastyczny krok.

Rozdział czwarty stanowi studium indywidualnych przypadków dzieciobójczyń. Przedstawione w nim zostały kobiety, które dokonały dzieciobójstwa. Z lektury tego rozdziału będzie można się dowiedzieć, jak rzeczywiście przebiegał proces dzieciobójstwa i co musiało zajść, by kobieta i jednocześnie matka, zdecydowała się na taki sposób rozwiązania swych problemów. Przedstawione zostały również w tym rozdziale dwa bardzo szczególnie ciekawe przypadki młodych kobiet, sprawczyń podwójnego dzieciobójstwa (przynajmniej w potocznym rozumieniu tego pojęcia). W stosunku do jednej z nich sąd nie przychylił się do potraktowania jej w sposób uprzywilejowany i skazał na 15 lat pozbawienia wolności. Pierwsze dzieciobójstwo drugiej prezentowanej dzieciobójczynie zostało potraktowane w sposób uprzywilejowany i została skazana na mocy art. 149 Kodeksu karnego⁵ z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności. Jednakże, gdy trzy lata później powtórnie dokonała podobnej zbrodni, będąc jeszcze w okresie próby, Sąd potraktował już to przestępstwo jako zbrodnię z art. 148 k.k. W ocenie społecznej bowiem (a jak wynika z tych przypadków nieraz też w ocenie Sądu), problem dzieciobójstwa jako przestępstwa uprzywilejowanego w świetle przepisów Kodeksu karnego, za które na ogół wymierza się daleko łagodniejsze kary niż za zabójstwo, jest wielce kontrowersyjny i przypadek ten stanowić będzie dowód, iż nie każde zabicie swego dziecka w okresie porodu stanowić będzie o jego uprzywilejowaniu wobec prawa.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku, *Kodeks karny*, Dz.U. 97.88.553, zwana dalej k.k.

Wszystkie dane osobowe kobiet prezentowanych w tym rozdziale, nazwy sądów, adresy zamieszkania i inne dane umożliwiające identyfikację tych kobiet zostały zmienione. Jedynie wiek skazanych kobiet i czas dokonania zbrodni pozostał rzeczywisty. Wszystkie przedstawione kobiety w chwili opracowywania niniejszej publikacji odbywały karę pozbawienia wolności w zakładach karnych w Lublińcu i w Grudziądzu.

W rozdziale piątym zaprezentowano współczesne sposoby oraz metody wykonania kary pozbawienia wolności wobec kobiet. Omówiono w nim obecnie istniejące systemy wykonania kary, rodzaje i typy zakładów karnych oraz przybliżone wybrane metody resocjalizacyjne stosowane wobec kobiet w Zakładzie Karnym w Lublińcu ze szczególnym uwzględnieniem sposobów oddziaływania na sprawczynie przestępstw z art. 149 kk.